

“ХАЙ БУДЗЕ СВЯТА...”

(штрыхі да творчага партрэта Навума Гальпяровіча)

Навум Гальпяровіч – адзін з тых пісьменнікаў, хто сродкамі мастацкага слова выказвае наймаверную павагу і любоў да роднага краю, роднай мовы, хто тонка апявае лірычныя пачуцці, прыгажосць беларускай прыроды. Штогод я запрашаю яго да сваіх студэнтаў-гісторыкаў, студэнтаў-філолагаў. Неаднойчы мы разам з ім выступалі па запрашэнні бібліятэк у Мінску і Маладзечне, перад студэнтамі і вучнямі розных ВНУ і школ Беларусі. Гэта чалавек, які можа шмат што сказаць навучэнцам, які лёгка авалодвае ўвагай аўдыторыі, чые вершы нясуць станоўчыя эмоцыі і ўражваюць як дасканаласцю радка, так і эмацыйным узрушэннем.

Нарадзіўся Навум Якаўлевіч у 1948 годзе ў Полацку. Свой працоўны шлях пачаў грузчыкам на заводзе шклова-акна. Працаваў карэктарам, літсупрацоўнікам у мясцовай газеце, вучыўся завочна на факультэце журналістыкі БДУ. Скончыў Віцебскі педагагічны інстытут. У 1977 годзе пераехаў у Наваполацк, дзе працаваў рэдактарам радыёвяшчання аб'яднання “Палімір”, карэспандэнтам гарадскога газеты “Хімік”. З 1981 года – карэспандэнт рэспубліканскага радыё ў рэгіёне, аўтар шматлікіх рэпартажаў. З 1997 года жыве і працуе ў Мінску: намеснікам рэдактара часопіса “Вожык”, намеснікам старшыні Саюза беларускіх пісьменнікаў, намеснікам рэдактара газеты “Літаратура і мастацтва”; цяпер – галоўны дэрэктар замежнага вяшчання Беларускага радыё. Аўтар кніг паэзіі “Брама”, “Востраў душы”, “Струна”, “Святло ў акно”, “Голас і рэха”, кнігі прозы “Шляхі і вяртанні”, кнігі паэзіі і прозы “Гэта ўсё для цябе”, а таксама шматлікіх публікацый у калектыўных зборніках і перыядычным друку. На вершы Н.Гальпяровіча напісана някалькі песень такімі кампазітарамі, як М.Яцкоў, В.Іваноў, А.Елісеенкаў, У.Буднік, Э.Зарыцкі і інш.

Паэзія Навума Гальпяровіча – шматаблічная, шматфарбная, разнастайная тэматычна, багатая на вобразныя сродкі. І, што, бадай, самае галоўнае, – яна з'яўляецца не толькі добрым дарадцам для чытача, але і выхавальнікам чалавека-грамадзяніна, патрыёта, шчырага сейбіта на роднай ніве, чалавека высокіх маральных якасцяў, для якога няма лёгкіх сцяжынак у жыцці, нейкіх абыходных шляхоў. Герой Н.Гальпяровіча, як і сам паэт, – шчыры працаўнік, спагадлівы сябра, летуценны закаханы (а які яшчэ й можа быць сапраўдны закаханы!). Неяк падчас выступу ў педуніверсітэце ён сціпла зазначыў, што ў яго ёсць толькі пяць-шэсць значных вершаў, якія, магчыма, застануцца ў літаратуры, за якія яму не сорамна. Тады мы былі яшчэ мала знаёмымі, і я падумаў: ці не бравада гэта? Ці сапраўды паэт настолькі сур'ёзна адносіцца да літаратуры, што разумее: не ўсё напісанае застаецца. Перачытаўшы тым жа вечарам набыты мной зборнік паэта, я адкрыў для сябе

далёка не пяць-шэсць вершаў, а значна больш. І, што самае цікавае, сёння, акунаючыся зноў у старонкі той, набытай, і іншых, атрыманых ад аўтара з выдатнымі (паэтычнымі) прысвячэннямі кніг, больш і больш разумею, што за той сціпласцю аўтара (за яго сціплым прызнаннем) хаваецца надзвычай вялікая патрабавальнасць да сябе і адказнасць за кожны радок, кожнае слова. Можна, таму паэт і не гоніцца за колькасцю вершаў (ён нараджае іх не часта, а толькі ў хвіліны сапраўднага натхнення, калі, як кажуць, не пісаць немагчыма), не імкнецца, як некаторыя яго калегі па пяру, закідваць усе рэдакцыі сваімі творами. “Толькі самае значнае, выверанае пачуццямі і часам давяраю чытачу”, – неяк прызнаўся паэт. І сапраўды, не такія ўжо маштабныя (па колькасці радкоў) падборкі ў “Полымі” і “ЛіМе”, але цэласныя тэматычна і пачуццёва, глыбокія па змесце і перажываннях. Да гэтага імкнецца паэт, і гэта яму ўдаецца. Дарэчы, не толькі ў паэзіі, але і ў мастацкай прозе, і ў эсэістыцы. Не памылюся, калі скажу, што патэнцыял Навума Гальпяровіча як празаіка, і не проста празаіка, а надзвычай лірычнага і тонкага, – як у дэталізацыі эпізода, так і ў дэталізацыі, я сказаў бы, **крышталізацыі**, пачуцця, мелодыі радка, адкрытасці (здаецца да самай празрыстасці, да самай інтымнай мяжы), – яшчэ да канца не раскрыты. Што за той мяжой? Аголеная душа паэта, душа, якая ўбірае ў сябе рэальнае і нерэальнае, адкрытае і патаемнае, лёгкае для вытлумачэння і недасяжнае, невымоўнае, што адначасова спакушае і супакойвае, не дае заснуць, наводзіць на роздум, дае прастору фантазіі радка. “Ад асабістага – да агульначалавечага”, – так бы я акрэсліў крэда Навума Гальпяровіча. На жаль, адна маладая “аглядальніца часопісаў” у сваёй рэцэнзіі з’яўлялася толькі асабістае. А шкада. Асабістае (“...і не болей за тое...”) было б цікавым толькі самому аўтару, але ж, чытаючы творы пісьменніка, прынамсі, апавяданні “Валасы, што пахнуць ветрам”, “Рыбніца”, “Таямніца” і інш., мы праецыруем падзеі на сваё жыццё і знаходзім нямала агульнага, знаёмага, што нас таксама падспудна гняце ў жаданні самавыказацца, паспавядацца, але для гэтага не хапае ці смеласці, ці таленту. Дык за што ж тады мы так безапеляцыйна заяўляем: “Не болей за тое...” ці “Пра гэта я ў некага ўжо чытала...” Другая цытата з “агляду” той жа крытыкесы пра палымянскую падборку паэта, дзе змешчаны шчырыя прызнанні ў любові да Радзімы, да мовы, да лясоў, рэк, азёр, птушак, да ўсяго, без чаго не бывае жыцця:

Захавай маю мову, чарговы наш век,
Захавай, як лясы, сенажаці, азёры,
Як світанне ў расе, як сцяжынку ў траве,
Як у жніўнай начы адзінокія зоры.

(“***Захавай маю мову...”)

Што ж так не спадабалася маладой “аглядальніцы”? Можна, радок паэта не вымагае мастацкіх абагульненняў, не сагрэты пачуццём, не выпактаваны? Ці мы настолькі сляпыя і глухія, што не можам адрозніць сапраўдную літаратуру ад рамеснай падробкі, ад безгустоўшчыны, ад макулатуры, дзе паэзія і не пахне. Не дзіўна, што згаданая крытыкеса, здаецца, ужо ў наступным нумары “ЛіМа” ў аглядзе навінак літаратуры піша

пра таго, каго Ф.Вядзьмак-Лысагорскі калісьці назваў “графаманам-калуном”, як пра вельмі ўжо таленавітага паэта. Дык дзе ж прынцыповасць? Гэта слепата ці, можа, нечы заказ – адных хваліць (хоць і няма за што), другіх – не заўважаць, ігнараваць, нават абражаць. Сумна ўсё гэта. Бо, на жаль, такія адносіны да літаратуры і літаратараў становяцца амаль нормай. Нават лічыцца, што знявага творцы (прытым, беспадстаўная), гучны метафарычна-абразлівы рад (па прынцыпе “чым балючэй, тым лепш”) прыцягвае ўвагу да сродку масавай інфармацыі, выклікае чытацкі інтарэс.

Але мы адхіліліся. Безумоўна, у сваіх развагах я не імкнуўся стаць адвакатам Навума Гальпяровіча. Лепшы адвакат – яго творчасць, яго паэзія і проза, яго публіцыстыка (у тым ліку і радыёпубліцыстыка), яго слова на ўласных літаратурных вечарынах і вечарынах сяброў-паэтаў, на адкрыцці Дзён беларускага пісьменства, фестывалях песні і паэзіі ў Маладзечне. І ўсё ж найперш – яго паэзія. Высокаграмадзянская, высокадухоўная, сагрэтая пяшчотай і заміланнем, хваляваннем і сумненнямі, а часам і распаччу, сумам па нязбытым ці страчаным, але сумам светлым, не безвыходным. Перачытваючы кнігі паэта, штораз пераконваешся ў тым, што ў іх амаль няма “прахадных” вершаў, амаль кожны з іх нясе пэўную выхаваўчую мэту, так бы мовіць нагрузку. Спынімся на гэтым больш падрабозна.

“БЕЛАРУСКАЙ ДУШЫ МАТЫЎ...”

Першае, што выходзіць ў чытача (слухача) лірыка Н.Гальпяровіча – гэта патрыятызм. Любоў да роднага краю, бацькоў, людзей увогуле, без якіх тваё існаванне на Зямлі не мае ніякага сэнсу. Ды і проста немагчымае. Чалавек павінен помніць кое месца, дзе нарадзіўся, апяваць яго, а можа, нават і складаць гімны-песні любові, прызнавацца ў сваіх пачуццях. І такіх прызнанняў у паэта нямала. Гэта яго неацэнны скарб. Не выпадкова, што менавіта так (“Скарб”) назваў паэт раздзел сваіх вершаў пра бацькоўскую зямлю ў зборніку “Святло ў акне”:

Хваляваннем душа напоўніцца
І, самотны, увесь на віду,
Ціхім голасам, родным Полацкам
Я да ліку твайго прыпаду...

Дзе бацькі, і дзяды, і прадзеда,
Дзе жаробка скубе траву,
Не падкінуты і не скрадзены
Я ў Айчыне сваёй жыву.

(“***Хваляваннем душа напоўніцца...”)

Па-мойму, выдатна сказана. Шчыра. Паэт любіць Радзіму і ў вобразе жабрачкі ў метро (“Жабрачку бачыў: у метро хадзіла / З працягнутаю старэчаю рукой. / Спытаў у сэрца: / – Хто гэта? / – Радзіма, – / Сказала сэрца з болем і тугой”) і ў вобразе незнаёмай дзяўчыны (“Ды раптам незнаёмая дзяўчына / Праменна заўсміхалася з акна. / Спытаў у сэрца: / – Хто гэта? / –

Айчына – / Сказала сэрца, – / Радасць і вясна. // Так і жыву: спяваю, мару,
плачу / І сэрца ўсё ніяк не падзялю / Паміж дзяўчынай светлай і жабрачкай, /
Якіх душой аднолькава люблю” (“***Жабрачку бачыў...”).

Безумоўна, Навум Гальпяровіч не адзінокі ў пошуку “зямных прыгожых ісцін”. Побач з ім (у сэрцы, і таму – у радках) яго слаўныя землякі – Еўфрасіння, Усяслаў Чарадзеі, нашы агульныя землякі і маякі – Янка Купала, Максім Багдановіч.

Ноччу снежнай імгла пісала
Зноў шалёныя пісьмы мне.
Еўфрасіння і Янка Купала
Адлюстроўваліся ў акне...

(“***Ноччу снежнай імгла пісала...”)

Паэт верыць у тое, што наша слаўная гісторыя дасць сілу сённяшняму пакаленню ўсвядоміць сябе вялікім народам, які зможа, як пісаў Янка Купала, “на свет цэлы” заявіць пра сябе як пра вялікі народ, што паважае сябе і сваю культуру, сваю мову, свае карані: “У памяці нескаронай / Гародня, Заслаўе, Нясвіж, / Вялікага княства карона / І Богшы у Полацку крыж... // І дыхаюць воляю грудзі, / І стане ласной небасхіл... / І хочацца верыць, што будзем, / Што не ператворымся ў пыл” (“***У памяці нескаронай...”).

Сапраўды, усведамленне сябе не пылам, не бязлікай пясчынкай-часцінкай, а часткай слаўнай гісторыі, носьбітам слаўных традыцый, якія неабходна перадаць наступным пакаленням, дае сілу кожнаму чалавеку, асабліва маладому, які, можа, не паспеў адчуць сябе сапраўдным патрыётам – верным сынам сваёй Радзімы – а не манкуртам, якога не хвалюе ні мінулае, ні будучыня роднага краю. Адзінае, чым можа ганарыцца манкурт – гэта ўласны парожна-пустаслоўны эгацэнтрызм і абьякавасць. А ў паэта ёсць яго любая краіна, і нічога іншага яму не патрэбна.

Ізноў цягнік памкнуўся на Парыж,
Мяне няма там, не лячу і ў Лондан...
На дзвінскай выспе пахілёны крыж,
Руды сабака, што назвалі Лордам.

Тут мой сусвет, мой Эйфель і Манмартр,
Мой Оксварт і мой Луўр, мая Сарбона,
Мой Калізей тут і яго калоны,
І сябра побач – велічны, як Сартр.

(“***Ізноў цягнік памкнуўся на Парыж...”)

Паэт адчувае сябе патрэбным і шчаслівым толькі тут, побач з блізкімі людзьмі, сям’ёй, сябрамі. Менавіта да Айчыны, як мне здаецца, звяртаецца ён і ў вершы “***Дазволь пагрэцца ля тваёй шчакі...”, хоць на першы погляд твор нагадвае інтымнае прызнанне камусьці ў каханні. І ўсё ж аўтар, відаць, невыпадкова змясціў твор сярод грамадзянскіх, а не сярод інтымных. Хаця пачуццё любові да Радзімы і да жанчыны, відаць, у многім тоесныя. Той, хто нікога не кахаў і не кахае, наўрад ці па-сапраўднаму зможа палюбіць і сваю

Радзіму. І наадварот. Відаць, маюць рацыю тыя, хто рэзка не размяжоўвае інтымную лірыку і патрыятычную. Асабліва, калі прызнанне ў каханні адбываецца на мове роднай зямлі – траў, дрэў, азёр, – тым больш сёння, калі моладзь, бывае, не разумее, якая энергія продкаў акумулявана ў слове, страціўшы якую, можна страціць і сябе.

Далягляд адзінокі, сцюдзёны і сіні.
Ды, напэўна, не будзе дарогі назад:
Лепей дома прапасці, чым жыць на чужыне,
Чым згубіць назаўжды гэту восень і сад.

Хоць і тут кухталёў дастаецца балючых,
Ды ніколі, напэўна, мне ўжо не знайсці
Гэткіх спелых малін у крапіве пякучай,
Гэткіх плёхканняў рыб у азёрным трысці...

(“***Далягляд адзінокі.”)

Асобна ў творчасці Навума Гальпяровіча стаіць яго родны горад Полацк.

Мой пачатак і мой выток,
Дзе і шчасце маё, і гора...
Я ад дрэва твайго лісток,
Залаты мой спрадвечны горад.

(“***Ратаваннем ад нематы...”)

Самае цікавае, што родны горад прысутнічае і ў любоўнай лірыцы паэта, больш таго, ён як бы звязвае, лучыць душы і рукі закаханых, з’яўляецца тым анёлам, які бласлаўляе іх, каб ішлі поруч па жыцці з любоўю да роднага, існага, каб былі шчаслівымі: “Каб я не згубіўся ў паняверцы, / Мне тады мой горад нагадаў, / Што аднойчы знойдзе маё сэрца / Тое, што я ўсё жыццё шукаў” (“**Каб сустрэцца...”).

Асабліва выразна гэта бачна ў наступных радках:

Я не ведаю, колькі яшчэ мне прайсці,
Толькі б вочы твае мне свяцілі, як зоры!
Гэта ўсё для цябе! Бо не знаю ў жыцці
Даражэй за цябе! І за любы мой горад.

(“***Гэта ўсё для цябе...”)

Каханая можа нават прыраўнаваць да горада, якому паэт адданы, здаецца, на векі, любоў да якога не можа прайсці з гадамі, бо выпрабаваная часам і лёсам. Не дзіва, што менавіта Навум Гальпяровіч стаў укладальнікам анталогіі вершаў і прозы пра Полацк “Там, дзе вежы Сафіі”. Горад для паэта – яго сябар, які, бадай, як ніхто іншы, можа зразумець паэта, разлюляць у купалах яго і свой сум, паспавядацца перад Вечнасцю: “Што нам рабіць з табою, горад мой? / Ты дум маіх даўно забраў спакой. / Ты ўсюды – кожны момант, кожны дзень, / Ты ў птушках, дрэвах, у рачной вадзе. // Ты – вечны. Я ж на свеце толькі госць, / І ўжо ў смуге растала маладосць. / Ты зноў маўчыш. Я стоена маўчу... / І купалы стаяць твае ўваччу (“***Што нам рабіць з табою, горад мой?..”).

“Я ВУЧАЊ. Я ІМКНУСЯ РАЗГАДАЦЬ...”

Немалы выхаваўчы эфект мае і філасофская лірыка Н.Гальпяровіча, якая наводзіць на роздум, раскрывае духоўны свет паэта, яго светапогляд, маральныя арыенціры.

Ва ўсім душа: і ў тоненькай травінцы,
І ў карабельнай велічнай сасне.
І раздае нам свет па палавінцы
Сваю пяшчоту – і табе, і мне.
(“***Ва ўсім душа...”)

Паэт слухае сваю душу і прыслухоўваецца да таго, што спавядае Вечнасць. Нават тады, калі на востраве яго души, як ён піша, зіма і снягі: “На востраве души маёй зіма, / На востраве души маёй завея. / Нібыта ў ёй даўно мяне няма, / А толькі успаміны ды надзея” (“***На востраве души...”).

Выдатным узорам філасофскай лірыкі з’яўляецца верш “***Я – вучань...”:

Я – вучань. Мне настаўнік загадаў
Вучыць на памяць рэкі, хмары, дрэвы,
Імжу і слоту, сонца і залены,
І кроплі свет, адкуль пайшла вада.

Я – вучань. Я імкнуся разгадаць
Пергаменты нябёсаў, кнігі жыццяў,
Валошкі сімизну ў спелым жыце
І вусны, на якіх вякоў пячаць.
(“***Я – вучань...”)

Сапраўды, усе мы вучні, хаця многія (па прафесіі ці па жыцці) сталі настаўнікамі. Але дрэнны той настаўнік, які не адчувае сябе вучнем, які перастаў вучыцца. У тых жа траў, дрэў... І, канечне, у людзей. Каб быць мастаком, а не рамеснікам. “Рамеснік! Ён хацеў быць мастаком!.. / Ён гліну мяў, ён спіль чэ мог начамаі, / Ён не вылазіў з нізенькай ганчарні / І хлеб мачаў у глінык з малаком... // Ён чарапкі раструшчыў малатком, / Згубіўшы рэшткі веры, моцы, волі... / Рамеснік! Ён хацеў быць мастаком. / Ды зразумеў, што ім не быць ніколі” (“***Рамеснік...”).

Галоўнае, нельга баяцца жыцця, трэба смела ўваходзіць у яго, нібы ў ваду, каб ачысціцца. Учора. Сёння. Заўтра.

Як сто гадоў назад... І кожны дзень.
І кожны выбрык моды хуткаплыннай –
Нібы кругі на сцішанай вадзе,
Ў якую мы усе ўвайсці павінны.

Не шмат, але ёсць у паэта і радкі, прысвечаныя самым дарагім людзям – бацькам. Як лічыць сам паэт, такіх вершаў і не павінна быць многа. Яны – нібы тыя малітвы, а малітвы часам дастаткова адной. Вобраз маці паўстае з вершаў як званочак, што кліча з даўніх гадоў, званочак, які аднойчы дала яму маці ў падарожжа.

Званок маленькі у руку дала
І наказала: памятай, сыночак,
Што ты заўжды са мной, а хопіш зла,
Ты пазвані хутчэй у мой званочак.

(Балада пра званочак)

Твор мае баладна-казачны матыў і хоць тэхнічна, магчыма, трохі расцягнуты і не мае “поўнага набору” мастацкіх сродкаў, але па ідэі ён вельмі жыццёвы. Сапраўды, ці не часта мы забываем на бацькоў, на іх заветы. Ці ўсё тое добрае і мудрае, што яны далі нам у дарогу, праносім праз сваё жыццё? Думаецца, не заўсёды. Як часта ўспамінаем мы іх са спазненнем: “І адступалі сны і міражы, / І морак шэры адзінокай ночы. / І маці адгукалася ў душы, / Як заветны згублены званочак”.

Паэт не займаецца самалюбаваннем, не выхваляецца супермоднымі метафарамі, якія часам любяць ужываць некаторыя творцы без вялікай неабходнасці, так бы мовіць, “метафара дзеля метафары”. Ён называе сябе толькі сціплым перакладчыкам з мовы ручаін, бяроз, рабін, палёў і лясоў Прыдзвіншчыны.

Я зноў на ліст перакладаю
З таемнай мовы ручаін,
Бяроз, напоўненых адчаем
Самотных сцішаных рабін.

Лаўлю няўлоўную удачу,
Шукаю адгледных слоў...
Я толькі сціплы перакладчык
Палёў прызвінскіх і лясоў.

(“***Я зноў на ліст перакладаю...”)

Паэт разумее, што ўсё ў жыцці невыпадкова, узаемазвязана. Як звязана Слова і Дзея, Хвіліца і Вечнасць. “Я толькі сведка, мімалётны госць / На гэтым свяце, вечным і вялікім. / Якое шчасце, што я сёння ёсць / І новыя рыхтуюцца адлік?” (“***Святло і гук...”).

“НА БЕЛЫМ ПАЛАТНЕ ЗІМЫ...”

Бадай, у кожнага паэта нямала знойдзецца вершаў, напоўненых замілаваннем да роднай прыроды, пэўнай пары года, прычым у розных творцаў, як правіла, да пор года свае, асабістыя сімпатыі. Некаторыя больш любяць вясну, некаторыя – восень. Хтосьці захапляецца зімовымі пейзажамі, хтосьці – шматспеўнасцю лета. Часам гэтыя сімпатыі змяняюцца з узростам. Калі для маладых гадоў больш характэрны вяснова-летнія асацыяцыі або любаванне (часцей – сузіральнае) зімовымі краявідамі, то ў сярэднім узросце, калі пад пяцьдзсят ці трохі болей, не-не ды і “падкрадаецца, як кошка” асенні сум, хай гэта журбота пажоўклага лісця ці ўсведамленне героем сваёй недалёкай восені, за якой рана ці позна прыйдзе і зіма – і ў фізіялагічным, і ў пачуццёвым плане. Хаця апошняе для паэта бадай не характэрна, бо яго

душа, хоць ва ўспамінах, але заўсёды будзе імкнуцца ў нешта вяснова-блакітнае, спеўна-шпачынае, крынічна-бурлівае і маладое. Што да Навума Гальпяровіча, то ён апявае прыроду незалежна ад пары года, хоць апошнім часам фарбы восені, бадай, дамінуюць.

Дажджынка праляцела міма,
І з жоўтым восеньскім лістом
Ізноў душа адгаманіла
На мове, вечнай і святой.

(“***Дажджынка праляцела міма...”)

Дрэвы нібы просяць лірычнага героя на хвілю спыніцца, задумацца надсэнсам жыцця. Як у вершы “У восеньскім лесе”: “А тут – крычы ці не крычы – / Усё ахутана спакоем, / І быццам шэпчуць: “Памаўчы” – / Дубы над цёмнаю вадою, / І залаты высокі клён, / І счырванелыя рабіны, / І клін высокі жураўліны, / Што так здалёку ўжо відзён”.

Гэты твор, як і многія іншыя, дзе нібыта на першым плане захапленне прыродай і яе з’явамі, па сутнасці, можна адносіць да філасофскіх, бо прырода і чалавек у іх знаходзяцца ў несупынным узаемадзеянні ці нават нагадваюць адзін жывы арганізм. Бо з кожнай яснай ажывае не толькі прырода:

І вясны прыходу не спыніць,
Хай вятры і прынясуць марозы.
І надзея, чыстая, як слёзы,
У душы збалелай празвініць.

(“***Быццам бы значкі...”).

Такую ж паралель **прырода – душа** назіраем і ў наступным вершы:

Каштаны запалілі свечкі,
Нібыта ў храме. І плыве
Туман па сцішанай траве.
Лес. Возера. Халодны вечар.
Душы так хочацца святла,
А сэрцу – радасці і волі,
Як поўні той, што ўжо над полем,
Нібы ліхтар начны, ўзышла.

(“***Каштаны запалілі свечкі...”).

Паэт разумее, што не спыніць хады жыцця, але не адчайваецца, бо і на “белым палатне зімы” можна пісаць нешта ўзвышанае і вясновае, што сагрэе лірычнага героя, што сагрэе самога паэта. “Лісты ляцяць, адзін, другі... / Ледзь-ледзь, ціхутка. / Ізноў гляджу я з-пад рукі: / Зіма ці хутка? // Калі ў палях пачнуць гайсаць / Снягі суро́ва. / Калі захочацца пісаць / Жыццё нанова” (“***Прыносіць восень неспакой...”).

“ГЭТА ЎСЁ ДЛЯ ЦЯБЕ...”

Даволі значнае месца ў творчасці Навума Гальпяровіча займае інтымная лірыка. Калі ў ранейшых зборніках тэма кахання, скажам так, не

дамінавала, то, прынамсі, у нядаўнім – “Голас і рэха” – яна займае даволі значнае месца, як, дарэчы, і ў апошніх па часе публікацыях у “ЛіМе” і ў “Звяздзе”. Назвы падборак гавораць самі за сябе: “Гэта ўсё для цябе” і “Тры вершы пра каханне”. Застаецца загадкай для чытача: ці то сам паэт сапраўды закахаўся ў нейкую канкрэтную асобу, ці то мы маем месца з лірычным героем. Поўная разгадка гэтай таямніцы вядома, бадай, толькі самому аўтару, але як бы тое ні было, для чытача галоўнае, што вылітыя на паперу пачуцці напоўнены празрыстай шчырасцю, характарызуюць лірычнага героя (ці паэта) як вельмі чулага чалавека, які самаахвярна служыць канкрэтнай (ці прыдуманай) Багіні, Музе, Царыцы.

Чырвоную ружу табе я прынёс,
Як споведзь, як згадку, як знойдзены лёс.
Нябёсаў пяшчотных заззяла святло,
І ціхае свята над намі ўзышло.

(“***Чырвоную ружу табе я прынёс...”)

Асноўным словам прыведзенай страфы, ды і многіх іншых, асабліва створаных за апошнія два-тры гады, з’яўляецца лексема **свята**. “Ты хочаш свята – свята навакол... Хай будзе свята...” У гэтым слове заключана канцэпцыя інтымнай лірыкі Навума Гальпяровіча. Паэт думае не пра сваё шчасце, не пра асалоду, якую павінна яму прынесці Жанчына, Каханая, а пра шчасце, асалоду, адхланне (ці не любімае слова Н.Гальпяровіча) той, хто варты гэтых пачуццяў, хто абудзіў пяшчотную (і, канечне, ранімую) струну душы паэта. Творца не раскідаецца пачуццямі і радкамі, ён выношвае кожнае слова, выпакутвае яго, і таму вершы здзіўляюць сваёй інтымнасцю, што бывае не так часта ў літаратуры.

Гэта ўсё для цябе. Гэты горад і дзень,
І лістоў пажарышча ў парку асеннім.
Гэта ўсё для цябе! Я і тут, і нідзе,
Ді вочы твае, я і гэта імгненне...

Гэта ўсё для цябе! Зіхацяць купалы,
Сонца лашчыць высокіх крыжоў пазалоту.
Я не ведаю, дзе яшчэ зноў і калі
Я сустрэну такое каханне, пяшчоту.

(“***Гэта ўсё для цябе...”)

Думаецца, па напоўненасці пачуцця, па ступені, так бы мовіць, “закаханасці” паэта можна паставіць у адзін шэраг нават з аўтарам “Незнаёмкі”. Проста ў нас не прынята пры жыцці называць рэчы сваімі імёнамі, мы ўсё баімся перахваліць кагосьці (як бы хто не зазнаўся, ці што?), але такія словы пры жыцці, здаецца, больш дарэчныя, чым сказаныя “ўслед”, падчас “працэсіі”, калі таму, каму яны адрасаваны, бадай што ўжо не патрэбны. Дык, можа, не варты так сарамліва маўчаць нашым крытыкам, бо ўсё ж спецыфіка іх працы не ўласна крытыкаваць (шукаць недахопы ў чым-небудзь / у каго-небудзь), а рэальна ацэньваць літаратурныя з’явы, не ігнараваць сапраўднае, высокамастацкае, а прапагандаваць яго ці, хаця б, не

замоўчваць. А то ў нас нярэдка атрымліваецца так, як сказаў у адным вершы падчас свайго 50-гадовага юбілею А.Зэкаў: “Як сябе не пахваліш, хто ж пахваліць цябе?”. Гэта я ў пераклазе. Але за сэнс ручаюся. Сумна гэта (канстатую не першы ўжо раз). Такое ўражанне, што сёння беларуская літаратура (ды, напэўна, і ўвогуле літаратура, асабліва літаратары) бадай нікога не цікавіць. І што самае непрыемнае – многія пісьменнікі любяць у літаратуры толькі сябе і чытаюць толькі сябе. Выключэнне хіба Алесь Марціновіч і яшчэ пару імёнаў. Але ж не можа адзін чалавек, хай нават самы здольны і пладавіты (у сэнсе, што пяць-шэсць публікацый у год “на-гара” ўсё ж выдае) быць “летапісцам” эпохі, бо ўсё ж бываюць і ў яго пэўныя пераборы, калі хтось незаслужана захвальваецца ці, наадварот, незаслужана застаецца па-за ўвагай. Яшчэ адзін крытык, Алесь Бельскі, мне неяк сказаў: “На ўсіх жа мяне не хопіць”. Але ж гэта не апраўданне. І ці не таму апошнім часам часцей і часцей функцыі крытыкаў пачынаюць выконваць самі паэты і празаікі. І ўсё ж гэта не вырашэнне праблемы.

Вернемся, аднак, да інтымнай лірыкі Навума Гальпяровіча. Як развіваўся, фарміраваўся сённяшні літаратурны герой паэта (ці сам паэт – чамусьці я схільны больш да другога)? Адным з вызначальных вершаў, напісаных паэтам у дзевяностыя гады цяпер ужо мінулага стагоддзя, як мне падаецца, з’яўляецца “***Не пакідай мяне ніколі...”, які не так даўно ўвасоблены кампазітарам, народным артыстам Беларусі Валерыем Івановым у песню, што незадоўга да свайго заслужанага фурору ў расейскім конкурсе “Народны артыст” выканаў Руслан Аляхно. І выканаў, дарэчы, не горш, чым рускія хіты.

Будзь мне дажджом і белым снегам
І краскам і ў палях буяй,
Будзь мне агнём, зямлёю, небам,
Будзь мне Табой. Не пакідай!

(“***Не пакідай мяне ніколі...”).

З іншых інтымных вершаў таго перыяду вылучаюцца аднесены намі вышэй да грамадзянскай лірыкі “***Дазволь пагрэцца ля тваёй шчакі”, а таксама “***Ты жывапіс. Ты музыка. Ты сад”, “***Дзве жанчыны...” і “***Чорны трохкутнік...” (апошні, дарэчы, з адценнем, так бы мовіць, лёгкай эротыкі, – бадай адзіны верш Н.Гальпяровіча падобнага плану). Вершы, безумоўна, не пазбаўленыя сапраўднага пачуцця, напісаныя з цеплынёй, і ўсё ж па сіле спавядальнасці, па глыбіні эмоцый яны, дазволу сабе зазначыць, не настолькі знакавыя і вызначальныя, як напісаныя ўжо ў новым стагоддзі “***Апошняе каханне...”, “***Гэта ўсё для цябе...” (пакладзены, дарэчы, на музыку маладым кампазітарам-бардам Аляксандрам Барташэвічам), “***Твой дзень народзін...”, “***А мне не верыцца...”, “***Ты хочаш свята...”, “***Чырвоную ружу табе я прынес...” (ці не пасля гэтага верша светлай памяці Алесь Пісьмянкоў прысвоіў свайму сябру Н.Гальпяровічу званне “ружаносца”, на якое, як мне здаецца, той не крыўдаваў).

Апошняе каханне, бы восеньскі туман –
Здаецца, прыйдзе дзень, і вось яно растане...
Апошняе каханне – спакуслівы падман
Перад сівой зімою, перад глухім расстаннем.
(“***Апошняе каханне...”).

Ты хочаш свята? Свята навакол,
Калі ты дзень расквечваеш усмешкай,
Калі ты дакранаешся няспешна
Да твару сваёй тонкаю рукой.
(“***Ты хочаш свята...”).

Можна было б прыводзіць шмат радкоў з гэтых і іншых вершаў, але, думаецца, ні ў кога не выклікае сумнення жыццесцвярдзальная сіла інтымнай лірыкі паэта, якая выходзіць пачуцці чысціні і шчырасці ў адносінах да каханага чалавека. Каханне ў вершах Навума Гальпяровіча нібы спрадвечная тайна-таямніца, якую разгадвалі і не маглі разгадаць Катул і Петрарка, Блок і Ясенін, Купала і Багдановіч. Як аднойчы прызнаўся паэт у лімаўскай анкеце, менавіта каханне найбольш актыўна стварае творчую дзейнасць. Думаю, хто кахаў, не стане аспрэчваць гэтай тэзы.

“А ВЫ ПРЫЙДЗЕЦЕ ДА НАС ЯШЧЭ?”

...Зноў старонку за старонкай гартаю кнігі свайго сябра, зноў акунаюся ў сілу яго радка, разам з ім перажываю за лёс Радзімы і мовы, захапляюся прыгажосцю роднай зямлі, яе азёр і лясоў, яе песень, яе слаўнай гісторыі. Далучаюся да інтэльных вершаў паэта, якія самі па сабе, нязмушана вывучваюцца на памяць. Колькі іх яшчэ будзе наперадзе?.. Дай, Бог, каб паболеі!

...Я таксама люблю восень, асабліва верасень, калі ўчарашнія школьнікі пераступаюць парог маёй роднай ВНУ – педуніверсітэта імя Максіма Танка. Мае гісторыі, мае філолагі. Як хочацца, каб кожны з іх быў адданым сынам ці дачкой сваёй Айчыны, ганарыўся сваёй гісторыяй, сваімі бацькамі, сваёй мовай, роднай – беларускай – літаратурай, спаткаў сапраўднае каханне, пранёс яго праз усё жыццё. Не сумняваюся, што стаць такімі ім дапаможа паэзія майго сябра – Навума Гальпяровіча. Веру ў гэта. І радуюся за яго і за іх, амаль незнаёмых мне маладых людзей, калі напрыканцы такіх сустрэч выстройваюцца чэргі па аўтограф, калі хтосьці просіць сфатаграфавання паэта, калі сярод шматлікіх запісак з пытаннямі і пажаданнямі ёсць і такая: “А Вы прыйдзеце да нас яшчэ?”. “Абавязкова!” – з усмешкай кажа мой сябра, і такую ж усмешку і замілаванне бачу ў вачах маіх студэнтаў, і я не сумняваюся, што пасля гэтай сустрэчы яны будуць глядзець на свет, на жыццё, на сябе трохі інакш, а менавіта з гонарам і надзеяй на заўтрашні дзень.